

УДК 378.147 (811.11)

МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАНЯТТЯ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ ДЛЯ СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Олендр Тетяна Михайлівна
м.Тернопіль

Стаття присвячена аналізу ролі практичного заняття з іноземної мови на неспеціальних факультетах із метою формування професійно-орієнтованої іншомовної компетенції. У статті розглядається структура та основні цілі практичного заняття з іноземної мови. Висвітлюються методичні підходи щодо його організації та проведення. Обґрунтовано важливість якостей особистості викладача для ефективного проведення практичного заняття з іноземної мови та зазначено види вправ і завдань, які є результативними для забезпечення професіоналізації практичних занять з іноземної мови.

Ключові слова: практичне заняття, іноземна мова за професійним спрямуванням, мовленнєва діяльність, іншомовна компетенція, види вправ.

На сучасному етапі розвитку суспільства виникає необхідність підвищення рівня володіння іноземною мовою (ІМ), що потребує розробки нової стратегії і тактики викладання. Зростання ролі вивчення ІМ пояснюється процесами інтеграції України у європейський та світовий науковий, освітній і культурний простір та реформуванням системи освіти в Україні. Володіння ІМ, вивчення якої триває на першому та другому курсах університету, має особливе значення для загальної освіченості та успішної подальшої професійної і наукової активності, тому одним із найважливіших завдань є підвищення мотивації студентів саме до цієї діяльності. Впровадження інформаційно-комунікативних технологій, які відкривають широкий доступ до нових іншомовних інформаційних ресурсів для використання у навчальних і професійних цілях, а також для соціального та культурного розвитку особистості, також сприяє розумінню того, що ІМ є нагальною потребою сучасних студентів.

Ефективність професійної та мовної освіти майбутнього фахівця багато в чому визначаються прийнятою в

суспільстві на певному етапі його розвитку освітньою концепцією і побудованою на її основі моделлю підготовки фахівця. Зокрема, провідним у сучасному освітньому просторі є компетентнісний підхід [9].

Оскільки ІМ вивчається у середній школі, починаючи з 1 класу, то вступники до вищих немовних закладів мають володіти нею на рівні А2-В1 (згідно із Загальноєвропейськими рекомендаціями з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання) [10] і бути готовими до опанування професійно-орієнтованого курсу ІМ рівня В2.

На жаль, досвід показує, що значна кількість вступників не має достатнього рівня володіння ІМ, тому вищі навчальні заклади повинні за короткий термін сформувати у них потрібні компетенції в усіх видах мовленнєвої діяльності. Таким чином, виникає необхідність розробки іншої, відмінної від існуючої, системи мовної освіти у вищій професійній школі, так як рівень володіння ІМ випускниками немовних вузів не відповідає вимогам сучасної освітньої концепції, сучасного суспільства і ринку праці, про що свідчать численні публікації із зазначеної проблеми (І.Берман, Н.Бориско, Є.Верещагіна, О.Канюк, Р.Мільруд, Є.Пасова, Г.Рогової, О.Тарнопольського) і практичний досвід викладання ІМ у вузах. Проблеми організації професійно-орієнтованих занять з ІМ присвячені роботи багатьох методистів: Т. Камаєвої, В.Кудіної, І.Самойлюкевич, О.Смирнової, І.Хомичької та ін.

Проте проведений нами аналіз вищезгаданих праць свідчить про те, що здійснені дослідження не вичерпують усіх аспектів проблеми формування мовної компетенції і не подають повної картини підготовки практичного заняття з ІМ на неспеціальних факультетах із метою формування професійно-орієнтованої англійської мовної компетенції. Саме тому ми вважаємо актуальним та необхідним розгляд цього аспекту вказаної проблеми. Отже, метою статті є аналіз

ролі практичного заняття з іноземної мови на неспеціальних факультетах із метою формування професійно-орієнтованої іноземної компетенції, визначення його структури, основних цілей та методичних підходів щодо організації та проведення.

Якщо звернутися до значення слова «компетенція» стосовно іншомовної освіти, то, за визначенням науковців, її описують як сукупність знань, навичок, умінь, сформованих у процесі навчання ІМ, а також зазначають, що мова – є дзеркалом культури, в якому відбивається не тільки навколишній світ людини, але і її менталітет, національний характер, спосіб життя, традиції і бачення світу [2]. Аналізуючи таке визначення компетенції, можна прийти до висновку, що сучасний молодий фахівець із вищою освітою, окрім високого професійного рівня, повинен також володіти належним рівнем іноземної мовної компетенції для подальшої успішної професійної діяльності, пов'язаної із необхідністю читати спеціальну літературу та працювати із документами, обмінюватися досвідом з іноземними колегами, проводити наукові дослідження тощо.

Термін «Англійська для професійного спілкування» датується 1962 роком, коли була висунута теорія, що англійська мова змінюється залежно від змісту повідомлення і, таким чином, можна визначити деякі формальні характеристики, притаманні мові фахівців у різних галузях професійної діяльності. Запровадження теорії та практики викладання ІМ для професійного спілкування було продиктовано потребами міжнародного спілкування та природної стратифікації мовних одиниць залежно від сфери діяльності людини [11]. Головною вимогою професійно-орієнтованого навчання ІМ на неспеціальних факультетах є необхідність адаптації навчальних програм до потреб конкретних груп студентів та приведення змісту і методів навчання до їх практичного використання. Це вимагає ретельного вивчення завдань і цілей певного контингенту студентів, обов'язкового врахування їх інтересів та мотивації. У першу чергу, це стосується добору матеріалу з урахуванням майбутньої професійної специфіки студентів та рівня їх мовної компетенції. Таким чином, завданням професійно-орієнтованої діяльності викладачів вузів є така організація впливу навчальної інформації на студентів, за якої професійні потреби можуть стати джерелом діяльності, а проблеми, що виникатимуть, змусять виконувати певні дії, спрямовані на їх вирішення. При складанні програми навчальної дисципліни особливу увагу варто приділяти текстовому матеріалу, який є мотивуючим фактором для студентів. Навчальна програма повинна передбачати формування, розвиток і вдосконалення необхідних професійно-орієнтованих навичок ІМ.

Одним із головних завдань, що постають перед навчальними закладами з метою вдосконалення навчального процесу, є технологічна перепідготовка викладачів [1]. Розв'язання цього завдання залежить від здатності викладача до опанування методикою впровадження інноваційних технологій навчання та його психолого-педагогічної готовності до прийняття відповідних змін. Сучасному вищому навчальному закладу потрібний лабільний викладач, спроможний до саморозвитку і самовизначення в ситуації, що постійно змінюється, викладач, що розуміє своє професійне призначення, сприймає педагогічну діяльність як важливий пріоритет, спроможний і готовий до постійного перенавчання і поновлення знань, умінь і навичок щодо організації навчальної діяльності студентів. Основними видами цієї роботи під час вивчення ІМ за кредитно-модульної системи організації навчання є аудиторні (практичні) заняття та самостійна робота.

Практичне заняття – це форма навчального заняття, на якому викладач організовує детальний розгляд студентами окремих теоретичних положень навчальної дисципліни та формує вміння і навички їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання студентом відповідно

сформульованих завдань [8, с. 133].

Мета практичного заняття – поглиблювати, поширювати та деталізувати знання, виробляти навички професійної діяльності, розвивати наукове мислення та мовлення, перевіряти знання студентів, мати засіб оперативного зворотного зв'язку. Практичне заняття є важливою формою процесу вивчення ІМ, де здійснюється безпосередня організація самостійної роботи студента, контроль з боку викладача, а також взаємоконтроль і самоконтроль [5].

Визначення мовленнєвої діяльності як основного об'єкта навчання ІМ передбачає формування чотирьох видів цієї діяльності: слухання, говоріння, читання, письмо. Тому кожне заняття повинно мати конкретні практичні цілі, спрямовані на формування мовленнєвих навичок та умінь. Мовний матеріал повинен бути опрацьованим у всіх видах мовленнєвої діяльності з урахуванням освітньої, розвиваючої та виховної мети заняття.

Основними завданнями практичного заняття є :

- формування у студентів умінь та навичок практичних дій, необхідних майбутнім фахівцям для грамотного виконання функціональних обов'язків;
- розвиток у студентів професійно-ділових якостей, що передбачені освітньо-кваліфікаційною характеристикою випускника певного освітнього рівня;
- формування у студентів інтересу до майбутньої спеціальності.

Для досягнення ефективності практичного заняття слід домагатися, щоб мета заняття була зрозумілою не тільки викладачеві, але й студентам. Практичне заняття не повинно бути «топтанням» на місці. Тому варто організувати практичні заняття таким чином, щоб студенти постійно відчували зростання складності завдань, які вони виконують, отримували позитивні емоції від переживання власного успіху в навчанні, були зайняті напруженою творчою роботою, пошуком правильних і точних рішень. Велике значення має реалізація індивідуального підходу та продуктивне педагогічне спілкування. Студенти повинні отримати можливість розкрити й виявити свої здібності, свій особистий потенціал. Тому при деталізації плану заняття, розробці завдань викладач повинен враховувати інтереси кожного студента, підтримувати самостійність та ініціативу. Досягнення високого кінцевого результату на практичних заняттях залежить від уміння викладача вибрати найбільш ефективні методи навчання з урахуванням інтелектуального рівня студентів і їх готовності до заняття. Одним із методів, які доцільно використовувати у практиці навчання ІМ за професійним спрямуванням, вважається проєктне навчання. С. Купрікова стверджує, що проєктна методика «не тільки дає можливість студентам більше і глибше вивчати тему, але й значно розширює їх загальний кругозір, учить спілкуванню, умінню самостійно добувати і добирати необхідний матеріал, дає можливість розвитку не тільки колективної творчості, але й індивідуальних здібностей студентів [4, с. 227].

Типова структура практичного заняття охоплює такі основні етапи:

- I. Організація заняття:
 - 1.Привітання, організаційний момент.
 - 2.Повідомлення теми, мети, основних завдань.
 - 3.Мотивація навчальної діяльності.
 - 4.Мовленнєва розминка (актуалізація опорних знань і контроль вихідного рівня знань студентів).
- II. Основна (практична) частина заняття.
 - 1.Перевірка домашнього завдання.
 - 2.Формування умінь та навичок (виконання лексичних вправ до теми заняття, вправління у читанні, вправління в усному мовленні, розвиток умінь діалогічного мовлення, рольові ігри, перегляд фільму чи прослуховування фонозапису).
- III. Завершення заняття.
 - 1.Пояснення домашнього завдання.

2. Підсумки заняття.

3. Оцінювання навчальних досягнень студентів.

Різновиди занять залежать саме від практичної частини. Загальна підготовка до занять передбачає визначення їх тематики, розробку планів занять, визначення мінімуму обов'язкової для вивчення літератури, методичних рекомендацій. Проведення практичних занять базується на попередньо підготовленому методичному матеріалі – тести для виявлення ступеня оволодіння студентами необхідними теоретичними положеннями, комплекти завдань різної складності для роботи з ними на занятті. Під час проведення заняття група може бути поділена на підгрупи. Підготовка до практичного заняття проводиться поетапно:

1 етап – визначення цілей.

2 етап – розробка практичного заняття.

- визначення методу (методів) проведення;

- планування об'єму завдань для відпрацювання;

- уявне конструювання практичного заняття, його частин, блоків.

3 етап – збір матеріалів для практичного заняття. На цьому етапі викладач повинен враховувати такі вимоги:

- реальність та вірогідність матеріалів;

- різноманітність матеріалів, їх новизна;

- дидактична доцільність і прийнятність матеріалів, їх повчальність;

- доступність для засвоєння.

4 етап – підготовка методичних матеріалів до практичного заняття:

- розробка завдань для студентів;

- розробка засобів наочності та дидактичних матеріалів.

Ефективність практичного заняття з ІМ багато у чому залежить від особистісних якостей викладача. Нині від викладача вимагається ґрунтовна підготовка до занять, адже запити сьогоденних студентів є значно вищими, ніж ще кілька років тому. Завдання педагога полягає не тільки у доборі навчальних матеріалів, які б містили тематику та лексику професійного спрямування, але й такій організації навчального процесу, щоб студент був здатним до самонавчання, рефлексії, аналізу, оцінки. Такий підхід вимагає від викладачів високого рівня активності і значних зусиль. По-перше, викладач повинен відмовитися від ролі ретранслятора навчального матеріалу із підручника, складати та застосовувати нетрадиційні вправи і завдання, експериментувати з новими формами роботи та взаємодії зі студентами. У всіх викладачів завжди виникає запитання, які ж вправи найбільше до вподоби студентам. Науковці В.Кудіна і Ю.Грежук на основі спостережень і анкетування студентів, з'ясували, що студенти найбільше люблять вправи на розвиток говоріння (35%), лексичні вправи (27%), вправи на читання (16%), фонетичні (11%), письмові вправи (5%), а менш за все їм подобаються граматичні (3%) та аудиторні (3%) вправи [3, с. 21].

Система вправ для ІМ завжди повинна мати на меті практичне оволодіння мовою. Її потрібно спрямовувати на освоєння тих операцій із матеріалом для мови, які необхідні для розуміння і висловлювання думок іноземною мовою. Мовленнєві вправи варто спрямовувати на формування в учнів і студентів нового складного уміння – уміння мобілізувати засвоєний мовний матеріал із метою здійснення мовної комунікації. Вправи потрібно поступово трансформувати, щоб вони ставали більш творчими і все більше наближалися до невимушеного акту мови [7]. Є Пассов вважає, що навчити розмовляти можна лише розмовляючи. І в першу чергу, як стверджує науковець, це стосується вправ, адже чим більше вони наближені до реального спілкування – тим ефективніші. У вправах для формування мовленнєвих навичок відбувається плавне, дозоване і разом з тим стрімке накопичення лексики і граматики, що вимагає негайної реалізації; не допускається жодної фрази, яку неможливо було б використовувати в умовах реального спілкування [6].

Таким чином, можна стверджувати, що у навчальному процесі всі види вправ є ефективними, а їх використання зумовлене метою заняття та поставленими завданнями. Крім того, варто добирати різні типи вправ, щоб уникнути одноманітності навчальної діяльності. Досить ефективним є використання ігор на практичних заняттях із ІМ. Вони, як правило, активізують діяльність студентів і сприяють підвищенню їх інтересу до навчального процесу. Хоча й тут треба не переступити межу, оскільки постійне використання тих самих ігор може набридати й викликати протилежний ефект. Все більшого поширення набуває застосування ділової гри, підґрунтям якої є реальна ситуація, де студенти поводять себе відповідно до вказаних ролей. Для досягнення максимального результату практичного заняття викладач повинен самостійно знаходити та добирати вправи й завдання творчого характеру, які пов'язані з практикою професійної діяльності студента, профілем його спеціальності. Список вправ і завдань для забезпечення професіоналізації практичних занять із ІМ невичерпний, його можна розширювати й поглиблювати в усіх напрямках. Єдине, що заборонено на практичних заняттях з ІМ, – це навчати тільки іноземній мові, не звертаючи уваги на те, хто вивчає цю мову.

Все ж, на жаль, практичні заняття з ІМ у вищій школі України мають тенденцію до традиційної форми подачі навчального матеріалу й до жорсткого управління навчальним процесом. Здебільшого на практичних заняттях не використовуються інноваційні моделі та методи навчання ІМ.

Подальші перспективи теоретичної і практичної розробки проблеми ми вбачаємо у необхідності вивчення досвіду зарубіжних методистів щодо впровадження інноваційних та комунікаційних методів навчання ІМ в руслі діяльнісного й особистісно-орієнтованого підходів із метою формування професійно-орієнтованої іншомовної компетенції.

Література та джерела

1. Вища освіта України і Болонський процес: Навчальний посібник / За редакцією В.Г.Кременя. Авторський колектив: М.Ф. Степко, Я.Я. Болюбаш, В.Д. Шинкарук, В.В. Грубінко, І.І. Бабин. – К.: Освіта, 2004. – 384 с.
2. Омарова С.К. Роль інтерактивних методів обучения иностранному языку в развитии иностранной языковой компетенции студентов неязыковых специальностей / С.К. Омарова, Г.Д. Жаксыбаева, А.И. Кабдрахманова // Молодой ученый. – 2014. – №9. – С. 541-543
3. Кудіна В.В. Основні проблеми проведення практичних занять з іноземної мови у вищій школі та шляхи підвищення ефективності їх організації / В.В. Кудіна, Ю.В. Грежук // Теоретичні питання культури, освіти та виховання: Збірник наукових праць. Випуск 47 / За заг. редакцією проф. Матвієнко О.В., укладач доц. Кудіна В.В. – К.: Вид. центр КЛНУ. – 2013. – С. 16-21
4. Купрікова С.В. Шляхи реалізації проектної методики при навчанні іноземної мови / Світлана Вікторівна Купрікова // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2013. – № 4. – С. 223-230
5. Пяньків О.Є. Деякі питання організації самостійної роботи студентів з іноземної мови у немовному ВНЗ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://int-konf.org/konf112013/>>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
6. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии: Учебное пособие. / Герман Константинович Селевко – М.: Народное образование, 1998. – 256 с.
7. Тригуб І. П. Система вправ для формування граматичної компетенції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN21/13tipfgk.pdf>>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
8. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи: Навч. посіб. / Михайло Миколайович Фіцула. – К.: «Академвидав», 2006. – 352 с.
9. Химинець В. Компетентнісний підхід до професійного розвитку вчителя [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://zakinppo.org.ua/2010-01-18-13-44-15/233-2010-08-25-07-10-49>>. – Загол. з екрану. – Мова укр.

10. City and Guilds – The Common European Framework [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.cityandguildsenglish.com/CEFR>>. – Загол. з екрану. – Мова англ.
11. V. Kasyanova The notion of professionally-oriented foreign language teaching at non-linguistic faculties. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rusnauka.com/6_PNI_2014/Pedagogica/2_161216.doc.htm>. – Загол. з екрану. – Мова англ.

Статья посвящена анализу роли практического занятия по иностранному языку на неспециальных факультетах с целью формирования профессионально-ориентированной иноязычной компетенции. В статье рассматривается структура и основные цели практического занятия по иностранному языку. Освещаются методические подходы к его организации и проведению. Обоснована важность личностных качеств преподавателя для эффективного проведения занятия по иностранному языку и указаны виды упражнений и заданий, которые являются результативными для обеспечения профессионализации практических занятий по иностранному языку.

Ключевые слова: практическое занятие, иностранный язык по профессиональному направлению, речевая деятельность, иноязычная компетенция, виды упражнений.

This article analyzes the role of a foreign language workshop at non-linguistic faculties in order to develop a professionally-oriented foreign language competence. The article describes the structure and main objectives of a foreign language for specific purposes workshop. Methodological approaches to its organization and carrying out have been highlighted. Importance of the teacher's personal qualities in the process of conducting a foreign language for specific purposes workshop successfully has been determined. The author indicates the types of exercises and activities that are effective for the professionalization of foreign language workshops. The main stages of a foreign language for specific purposes workshop have been revealed. It has been considered that general preparation for workshops involves determining of their subjects, developing of their plans, determining the minimum of compulsory literature and guidelines. The article reveals disadvantages in conducting a foreign language for specific purposes workshop which lead to the traditional form of presentation of the material and lack of using of innovative models and teaching methods.

Key words: foreign language workshop, foreign language for specific purposes, speaking activity, foreign language competence, types of exercises.